

WAT IS EEN EZEL?

G. BEEEX

Op het eind van het vorige artikel over de Kouter en Kouterstraat had ik, aansluitend daarop, nog een ander toponiem langs de Katerstraat willen vermelden, maar omdat het niets met Esch te maken heeft, voor zover mij bekend, heb ik boven deze uitweiding een andere titel geplaatst.

Mijn broer Harrie zal zich wel herinneren dat we voor een bezoek aan een oom op Hoogcasteren altijd de weg „over den Ezel” prefereerden boven het modderige en smalle karrespoor dat met een brug over de Kleine Beerze naar Hoogcasteren voerde. We volgden daarom een eind de oude weg van Hoogeloon naar Vessem, dus de vroegere Kouterstraat, en moesten daarbij twee keer over een riviertje namelijk de Kleine Beerze, door ons altijd de Stroom genoemd, en ruim honderd meter verder over de Kleine Aa (zie kaartje).

De passage over de Stroom was mogelijk over een ongeveer 60 cm brede vonder die aan één kant van een leuning was voorzien. De overgang over de Kleine Aa was praktisch onzichtbaar en werd de Ezel genoemd. Wat een Ezel is kan ik het best uitleggen met het voorbeeld van een ander Ezel-toponiem langs de Molenstraat, waar een smalle uitloper van de Geelrijt onder de weg door stroomde als er tenminste water in stond. Deze onderdoorgang, wat we nu een duiker zouden noemen, werd toen een ezel genoemd. Deze ezel heb ik in 1921 zien repareren. Daartoe had men dwars over de weg een smalle sleuf gegraven om de versleten resten van de oude ezel op te ruimen en te vervangen door een nieuwe.

Die ezel bestond uit een vierkante koker van dikke eikenplanken met een lengte die gelijk was aan de breedte van de weg. Die koker werd op de bodem van de sleuf geplaatst en aan beide kanten van de weg aan twee stevige palen vastgespijkerd. Die palen waren diep in de grond gedreven. De ezel bestond dus uit een buis op vier palen, die het wegdek moest dragen en daarom lijkt mij de naam ezel zeer terecht.

Pas veel later heb ik ontdekt dat de naam Ezel voor een duiker niet zo exclusief was voor Hoogeloon. Bij reizen door Noord-Frankrijk zag ik op een Michelinkaart dat op bepaalde punten langs de weg een teken was aangebracht. Het was steeds op een plaats waar de weg een klein dal of een laagte passeerde en waar ook een duiker onder de weg lag. Bij de verklaring der tekens in een hoek van de Michelinkaart stond bij het betreffende teken aangegeven: „dos d'âne” (ezelsrug).

Misschien zijn er nu leraren in de Franse taal die naar hun Larousse of een ander woordenboek grijpen, maar ik ben daar ook al mee begonnen. Het resultaat bleek eerst wat teleurstellend omdat er alleen werd gesproken over een weggedeelte met een steil talud aan weerszijden of over een bobbel dwars over de weg en ook over een gemetselde boog. Bij enig nadenken blijkt echter dat bij deze verklaring alleen is rekening gehouden met wat de weggebruiker ervaart. Bij elke duiker onder een meestal iets verhoogde weg, ontstaat een

talud langs de weg en is de berm soms versmald. Veel duikers bestaan uit een gemetselde boogvormige onderdoorgang. Hierboven ontstaat soms een dwarse bobbel in de weg omdat deze naast de duiker gaat inklinken.

Ik vermoed daarom dat veel van deze „dos d'âne” tot in het begin van deze eeuw op gewone landwegen veel weg hadden van de „ezel” die ik in de droge zomer van 1921 in Hoogeloon heb zien ontstaan. Vóór de grèsbuizen in gebruik kwamen waren duikers van het ezel-type, dus van hout, vrij algemeen bij landwegen met weinig verkeer en op plaatsen waar deze duikers slechts weinig water te verwerken kregen. Bij riviertjes met meer waterverzet moesten houten bruggen, schoren of vonders en later ook gemetselde bogen de grotere wateraanvoer kunnen verwerken. Ik ben wel benieuwd of de naam „Ezel” voor een duiker onder de weg nog op meer plaatsen in Brabant voorkomt.